

Доповіді розроблено в рамках Модулю Жана Моне Європейські практики із зеленої трансформації: уроки для України Проєкт 101085135-EUGREEN.
Проєкт співфінансується Європейським Союзом, проте висловлені погляди та думки належать лише авторам цього проєкту і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Берестюк Микола
PhD-студент
ННІ «Придніпровська державна академія будівництва і архітектури»
м. Дніпро, Україна

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕЧКА В СФЕРІ БУДІВНИЦТВА: ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація: Робота присвячена дослідженню значення економічної безпеки в сучасних умовах, зокрема, у сфері будівництва. Доведено, що будівництво є локомотивом національної економіки, стратегічно важливим видом економічної діяльності. Висвітлено зміни в сфері будівництва останніх років, реакцію даної сфери на кризові процеси у зовнішньому середовищі. Аргументовано необхідність підсиленої уваги до забезпечення економічної безпеки в будівництві. Окреслено пріоритетні напрямки наукових досліджень в сфері економічної безпеки в сучасних умовах.

Ключові слова: *сфера будівництва, економічна безпека, загрози, ризики, адаптація.*

Сфера будівництва традиційно вважається локомотивом національної економіки, стратегічно важливим видом економічної діяльності, розвиток якого створює сприятливі умови для активізації конструктивних змін в суспільстві та економіці.

Як справедливо зазначають Пушкар Т., Дяченко К., розробка та реалізація стратегій розвитку національної економіки, кожного з регіонів країни неможлива без інтенсифікації будівництва, підвищення його обсягів й якості будівельних робіт на основі застосування сучасних методів будівництва, капітального ремонту, реконструкції та модернізації [1, с.134].

Особливості забезпечення економічної безпеки в будівництві вивчали наступні науковці та молоді дослідники: Пушкар Т., Дяченко К. [1, с.134-139], Пархоменко Н. [2], Чешук В. [3, с.61-67], Боліла Н., Гусарова Л. [4, с.40-45]. Окремі дослідники, зокрема Феник В., Денека В., Садовяк М., Секретар І. [5, с.11-16], Коба О. [6] досліджували економічну безпеку в сфері будівництва в умовах воєнного стану, що є надзвичайно актуальним в сучасних умовах.

Оцінити значення в національній економіці сфери будівництва, зміну показників її функціонування під впливом дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища, якими стали події 2022-2024 років, пропонується на підставі офіційних статистичних даних, що містяться на порталі Державної служби статистики у вкладці «Статистична інформація» розділ «Економічна статистика» підрозділ «Національні рахунки» [7], розділ «Економічна статистика» підрозділ «Економічна діяльність / Будівництво» [8],

На основі аналізу даних Державної служби статистики України [7] встановлено, що внесок будівельної галузі у створення випуску товарів і послуг в основних цінах та в обсяг валової доданої вартості у 2021 році сягнули свого максимуму за 2010-2021 роки, а саме 7,6% та 3,4%, відповідно.

Звичайно, події 2022 року не могли не вплинути на показники функціонування сфери будівництва, яка виявилась більш чутливою до деструктивного впливу збройної агресії та змін, які вона викликала, ніж інші види економічної діяльності. Як наслідок, частка будівництва у випуску товарів і послуг та у валовій доданій вартості знизилась до 3,5% та 1,5%, відповідно.

Зміни торкнулись і інших показників функціонування будівельної галузі, про що свідчать дані Державної служби статистики України (інформація «Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за видами (за періоди з початку року)», «Загальна площа нежитлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за видами (за періоди з початку року)», «Індекси будівельної продукції в 2011-2024 роках», «Обсяг виробленої будівельної продукції за видами (за періоди з початку року)» [8]). Загальна площа як житлових, так і нежитлових будівель, прийнятих в експлуатацію, у 2022 році скоротилась порівняно із 2021 роком на 37,8% та 49,6%, а обсяг будівельної продукції зменшився на 64,8%.

Поряд із чутливістю до впливу зовнішніх чинників, швидкість адаптації сфери будівництва до кризових умов, на наш погляд, не можна вважати високою. На фоні приголомшливого падіння у 2022 році індекс будівельної продукції за січень-грудень 2023 року на рівні 125,0% сприймається як індикатор покращення в сфері будівництва.

Однак, слід зазначити, що обсяг виробленої будівельної продукції 2023 року хоча і характеризувався зростанням, сягнувши 165 818,2 млн грн порівняно із 114 943,8 млн грн у 2022 році, проте все ж був значно меншим за рівень 2021 року (258 073,6 млн грн). При цьому, за 2023 рік загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, зросла порівняно із 2022 роком лише на 3,8%, при зменшенні на 6,1% площі нежитлових будівель, прийнятих в експлуатацію. Тобто, зростання обсягів виробленої продукції було обумовлено здебільшого ціновим чинником.

Лише у 2024 році намітилась суттєва тенденція до покращення показників функціонування галузі. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію за 9 міс. 2024 року склала 6 732 949 кв.м, що більше за показники відповідного періоду 2023 та 2022 років (на 23,5% та 39,5%, відповідно). Щодо загальної площі нежитлових будівель, прийнятих в експлуатацію за 9 міс. 2024 року, то вона становила 1 849 689 кв.м. Цей показник перевищує значення відповідного періоду 2023 та 2022 років на 10,7% та 12,4%.

За січень-червень 2024 року обсяг виробленої будівельної продукції склав 82 436,7 млн грн, що на 27 569,6 млн грн перевищує рівень відповідного періоду 2023 року. За цей період індекс будівельної продукції склав 137,1%. Проте, незважаючи на стійкі тенденції зростання, які демонструє галузь останнім часом, прогнозувати досягнення річних обсягів на рівні 2021 року зарано.

На підставі статистичних даних за 2010-2022 роки про випуск товарів і послуг в основних цінах та валову додану вартість (інформація «Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності (2010-2022рр.)» [7], було визначено коефіцієнт варіації за даними показниками для будівництва та в середньому по економіці України. Встановлено, що коефіцієнт варіації випуску товарів та послуг по економіці складає 50,3%, тоді як по будівництву – 69,2%, коефіцієнт варіації за показником валової доданої вартості – 51,6% та 59,7%, відповідно.

Перевищення коефіцієнтів варіації по будівництву над значеннями відповідних показників по економіці доводить, що чутливість сфери будівництва до впливу дестабілізуючих чинників є вищою, ніж середня по інших галузях.

Зважаючи на високу чутливість сфери будівництва до змін середовища, має приділятися належна увага забезпеченню економічної безпеки, яка полягає у своєчасному виявленні загроз, нівелюванні або зменшенні їхнього впливу як на рівні окремих підприємств, так і на рівні галузі в цілому.

Чешук В. слушно наголошує на тому, що для забезпечення ефективного функціонування сучасне будівельне підприємство повинно постійно проводити моніторинг економічної безпеки, оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, протидіяти виникненню потенційних і реальних загроз, враховуючи особливості, тенденції та перспективи розвитку економічного стану [3, с.65].

При цьому, сучасні будівельні підприємства стикаються із чисельними внутрішніми та зовнішніми загрозами, ступінь впливу яких обумовлений також специфікою будівництва як виду економічної діяльності.

Як зазначають в своєму дослідження Боліла Н. та Гусарова Л., особливості галузі пояснюються характером його кінцевої продукції, своєрідними умовами праці, своєрідних властивостей застосовуваних технологій, техніки, методами організації будівельного процесу та особливостями технології будівельного виробництва [4, с.41]. Саме врахування цих особливостей дозволить забезпечити належний рівень економічної безпеки в сфері будівництва.

Варто відзначити, що останнім часом важливо враховувати також ще один чинник, здатний суттєво вплинути на економічну безпеку в будівництві. Таким чинником є орієнтація розвитку економіки на всебічну цифровізацію на шляху до пристосування будівельних підприємств до умов цифрової економіки.

Висновки. Таким чином, сфера будівництва підпадає під вплив багатьох чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що обумовлює надзвичайну важливість і, водночас, складність забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств та будівельної галузі.

З врахуванням поглядів науковців на проблему забезпечення економічної безпеки в будівництві [1-6], слід виділити наступні першочергові завдання в сфері економічної безпеки, які постають перед дослідником в сучасних умовах:

- визначити особливості забезпечення економічної безпеки в сфері будівництва, як загальні, так і специфічні (притаманні саме будівельній галузі);
- виявити основні загрози та ризики, з якими стикаються будівельні підприємства та будівництво в цілому в ході свого функціонування;
- визначити складові економічної безпеки та функціональні напрямки її забезпечення в будівництві в сучасних умовах;
- сформувати сучасний інструментарій забезпечення належного рівня економічної безпеки в будівництві.

Окремим важливим напрямом дослідження, який, водночас, тісно перекликається зі всіма перерахованими вище, є вивчення впливу на економічну безпеку в будівництві наслідків тих сучасних процесів, що протікають в національному господарстві, пов'язаних із поступовим переходом до цифрової економіки. Вплив таких процесів може бути складним та суперечливим, та потребує пильної уваги дослідників в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Пушкар Т.А., Дяченко К.С. Особливості економічної безпеки підприємств будівельної галузі. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2013. № 2. С. 134-139.
2. Пархоменко Н.О. Особливості управління економічною безпекою будівельного підприємства. Ефективна економіка. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7877> (дата звернення: 01.12.2024)
3. Чешук В. Формування стійкої, ефективної моделі економічної безпеки на будівельних підприємствах. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ III. Економіка та управління підприємствами. 2019. № 4. С.61-67. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-04-61-67> (дата звернення: 01.12.2024)
4. Боліла Н.В., Гусарова Л.В. Класифікація та систематизація загроз економічній безпеці будівельних підприємств. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2019. Вип. 40. С. 40-45.
5. Феник В., Денека В., Садовяк М., Секретар І. Економічна безпека підприємств будівельної галузі в умовах воєнного стану. Академічні візії. 2024. Вип. 29. С. 11-16. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/926/823> (дата звернення: 01.12.2024)
6. Коба О.В. Економічна безпека будівельної галузі в умовах викликів і загроз воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. Вип.42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-9> (дата звернення: 01.12.2024)
7. Економічна статистика / Національні рахунки. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r.htm (дата звернення: 01.12.2024)
8. Економічна статистика / Економічна діяльність / Будівництво. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/bud_20.htm (дата звернення: 01.12.2024)